

Mihkel Lüdig – Kaarli koguduse organist 1918–1923 ja 1928–1932

Anu Jürisson kirjutas Lüdigi 140. sünniaastapäeval, et Lüdigist oleks ainekandjaks filmiks: „Selles filmis saaksid kõrvaltegelastena ekraanil vilksatada nii Vene kirjanik Maksim Gorki, kelle juurde Lüdig esimese ilmasõja ajal lõunastama sattus ja tal- le meie laulupeokultuuri tutvustas; helilooja Nikolai Rimski-Korsakov, kes oli Lüdigi kompositsiooniõppe- jõud; Peterburis elanud Eesti maali- kunstnik Johann Köler, kelle matus- tel Lüdig Jaani kirikus orelit mängis; kirjanikud Eduard Vilde ja Eduard Bornhöhe, kelle kodus Tallinnas toi- musid tihti lõbusad seltskondlikud koosviibimised; või ka president Konstantin Päts, kelle ette lauale Lü- dig vihastades suust oma proteesid olla virutanud, kui kultuurkapital tal- le küsitud toetust ei andnud.”²² Tema elu oli tõepoolest sünnimusterohke ja värvikas...

Mihkel Lüdig sündis 27. aprillil 1880 (vkj) Pärnu-Eliisabeti kihelkon- nas pere seitsmenda lapsena ja kokku oli peres lapsi lausa 18!

Lüdigi vanemad, Pärnu linna metsavaht Jakob Peter ja ema Liso, olid väga muusikalembesed. Tihti musitseeriti pereorkestriga ja Lüdig on meenutanud, et isamajas oli ala- liselt kolm muusikariista: orel, flööt ja viiul. Vahel ilmusid orkestrisse ka vaskpuhkpillid nagu trompet, alt ja tenor. Orelimängu õppis noor Mih- kel emalt, kes koduorelil oskas peast mitmeid koraale ja koorilaule mängi- da. Tihti musitseeriti sõpradega nii enda lõbuks, kui külaliste auks.²³

Muusikaliste edusammude abil sattus ta nn kasuperesse Pärnu õlle- vabrikandi Franz Jakobi juurde, kelle

abikaasa õpetas talle klaverimängu ja saksa keelt. Pärnus sai M. Lüdig hea koolihariduse Jochmanni elementaar- koolis ja samal ajal õppis ta ka muu- sikat Pärnu Nikolai kiriku organisti Max Petersi juures, kellega jäi ka hil- jem headesse suhetesse. Lüdigi toeta- jad ning ka tema isa oleks hea mee- lega näinud, et ta kõrtrite kooli oleks läinud, kuid Max Petersi eestkostel leidis ta siiski võimaluse Moskvasse sõita ning võeti stipendiaadina kon- servatooriumi vastu.

Kuna Moskvas orelitõpetaja hai- gestus, siis siirdus Lüdig Peterbu- ri Homiliuse klassi. Moskva kon- servatooriumi asutas 1866. aastal Nikolai Rubinstein koos vürst Niko- lai Trubetskoiga. Peterburi conserva- toorium oli asutatud mõned aastad varem 1862. aastal Anton Rubins- teini initsiatiivil Vene Muusikaühin- gu muusikaklasside baasil ja Leipzigi konservatooriumi eeskujul.

Õppeaastal 1897/98 õppis Pe- terburi konservatooriumi oreliklassis 12 õpilast. Üheks neist oli ka Alfreds Kalniņš (1879–1951) Lätist, kellega

EFA.272.10.110311

Mihkel Lüdigi isa Jakob Peeter Lüdig, ema Liso Lüdig, tädid Juuli koos abikaasa Johan Karel Lüdigiga.

²² Anu Jürisson. *Mihkel Lüdig – mees, keda võiks tunda rohkem kui ühe laulu järgi.* – Pärnu Postimees, 9.5.2020.

²³ Jüri Trei. *Laulud nüüd lähevad... Mihkel Lüdig – 140*, Peterburi Teataja, nr 83, mai 2020.

*Mibkel Lüdig 1899. aastal
Peterburi Konservatooriumis*

Lüdig 1. õppeaastal enda sõnul ka kõige rohkem sõbrustas ja kellega ta õppis oreliklassis koos 4 aastat. Muuseas olgu öeldud, et Kalninš oli Pärnus Nikolai kirikus organist 1903–1911 ning hiljem, Kaarli kiriku uue Walckeri oreli vastuvõtmisel kutsus Lüdig ta vastuvõtukomisjoni ning avakontserdile ka mängima.

Enamik õpilasi olid sakslased, Eestist oli algul vaid Artur Kapp (1878–1952), keda Lüdig nimetab Homiliuse lemmikõpilaseks ja kellel olnud suurepärase tehnika – täpne ja vigadeta. 2. õppeaastal kohtus ta Rudolf Tobiasega (1873–1918), kes ei jätnud head esmamuljet, kuid aja jooksul kujunes lähem tutvus ning Lüdig sai võimaluse Tobiast abistada. 1903./04. õppeaastal olid Peterburi oreliklassis lisaks Lüdigile eestlasi rohkem: August Topman (1882–1968), Peeter Süda (1883–1920), Peeter Penna (1878–1943), Mathilde Mikk (ka Visnapuu-Mikk) ja Johannes Kärt (1887–1944).

Teooriat ja kompositsiooni õppis Lüdig Nikolai Rimski-Korsakovi, Nikolai Solovjovi ja Aleksandr Glazunovi ning klaverit Franz von Czerny juures.

Mibkel Lüdig koos abikaasa Mathildega 1907. aastal Peterburis.

1904. aastal sai ta oreliklassist diplomi, alustas Tobiase järel tööd Peterburi Jaani kirikus ning abiellus lauljanna Mathilde Sinkeliga (sopran) (1876–1953), kes oli küll Hiiumaal sündinud, kuid rääkis eesti keelt väga halvasti. Samal aastal jätkas ta õpinguid kompositsiooni erialal, aga seda klassi ta ei lõpetanud. Aastast 1904 esines nii Venemaal kui ka Eestis abikaasa Mathilde Lüdig-Sinkeli klaverisaatjana, võttes 1920ndatel aastatel ette ka kontserdireise Saksamaale ja Prantsusmaale. 1905. aastal sündis perre poeg Voldemar Georg Alek-

sander (1905–1979) ja juba järgmisel aastal Peeter Paul (1906–1983).

Peterburi Jaani kirikus, kus oli 2 manuaaliga Walckeri orel, oli tal hea koostöö Artur Kapi venna pastor Aleksander Leon Richard Kapiga (1874–1940), kes oli seal ametis 1901. aasta detsembrikuust kuni 1905. aasta lõpuni. Pärast seda Tallinna asudes teenis Aleksander Kapp lühikest aega Tallinna Pauluse koguduses ja seejärel 34 aastat Kaarli koguduse õpetajana.

Pärast konservatooriumi lõpetamist jäi Lüdig Peterburi kohalike

Peterburi Eesti seltsi 10. aastapäev.

Esireas vasakult 5. helilooja ja koorijuht Mihkel Lüdigi, 1911.

eestlaste muusikaelu korraldama: juhatas eesti seltside koore, pidas loenguid ja avaldas muusikaarvustusi. Oli mitmete eesti muusikaürituste initsiaatoriks, sealhulgas korraldas 1908. aastal Peterburis esimese eesti muusikast koosneva sümfooniakontserdi, mille kavas oli A. Lätte, A. Kapi, A. Lemba ja tema enda looming. Töötas seal ka krahv Aleksandr Šeremetjevi sümfooniaorkestris organisti ja pianistina ning klaverivabriku Offenbacher ekspordina.

Samal ajal oli Lüdigi aktiivselt kaasatud ka Eesti muusikaellu. Juba konservatooriumi ajal oli ta suveti tegev „Endla“ seltsi koori juures ja asendas organiste nende puhkuse ajal. Ta oli ka mitmete muusikaürituste algataja ja juht: Pärnu II laulupäeval 1903. aastal oli 1400 osalejat, Eliisabeti kirikus kanti ette Haydni „Loomine“ ja võistulaulmisel oli kohustuslik pala Lüdigi „Laevnik“. Uue Vanemuise avamisel 1906. aastal juhatas ta orkestrit, Tartu muusikapäeval üldkoore ja sümfooniaorkestriga oma loomingut: süiti „Lembitu“. ²⁴

1910. aastal peeti Tallinnas 7. üldlaulupidu, Lüdigi oli tegev selle ettevalmistustöös ning juhatas ka peo neljandal päeval Kaarli kirikus laulukooride Mozarti reekviemi ettekannet. ²⁵

Lüdigi tegi ka ettepaneku lauljaid ühendava liidu loomiseks, kes tegeleks pidevalt ja tõsiselt laulupidudega, aga see sai teoks alles Tallinna Meestelaulu Seltsi ja K. Türrpu eestvedamisel 1921. aastal.

Nendel aastatel tutvus Lüdigi laulja Paula Brehmiga (1877–1941)

²⁴ Lüdigi 1969, 115.

²⁵ A. R. *Eesti laulupidude ajalugu*. – Kaja nr 168, 30.6.1923.

VII Üldlaulupeo juhid Mihkel Kippert ja Mihkel Lüdigi, keskel helilooja Artur Kapp, 1910.

ja tšellist Raymond Bööckega (1871–1940), kellega hiljem andis koos kontserte.

Kaarli koguduses töötanud Theodor Tedderit pidas Lüdigi heaks koorijuhiks, aga organistina kesk-päraseks, Ernst Reinicket (1856–1911) Tallinna toomkirikust teoorias ja orelimängu tehnikas nõrgaks. Mõlemad olid lõpetanud Leipzigi konservatooriumi ja selle kooli kasvandikest ei olnud Lüdigi ja tema õpingukaaslased Peterburis kõrgel arvamisel. Vastuolu oli ka Moskva ja Peterburi konservatooriumide vahel: „ne naši“!

Esimese maailmasõja ajal Lüdigi mobiliseeriti ja töötas autoremonditöökoja kantseleiametnikuna. Olud võimaldasid vabal ajal ja pühapäeviti muusikaelu jätkata. Ta tegutses ka 1917. aastal moodustatud Eesti I Jalaväepolgu puhkpilliorkestri kapellmeistrina. Revolutsiooniaastatest ja oma arvamusest toimuva kohta ei räägi ta 1969. aastal välja antud raamatus midagi. Mainib siiski, et kõik raamatud, noodid ja mööbel jäid Peterburi...

1918. aastal said tema ametiks organisti-koorijuhi koht Kaarli kirikus, samast aastast töötas ka lauluõpetajana Nikolai ja Kaarli gümnaasiumis ning II reaalkoolis, hiljem Lenderi gümnaasiumis.

Kaarli kohta meenutab, et „talvel oli kirik kütmata; paar koorikontserti – see oli kõik, mida teha sai“. Samal aastal asutas ta ka Kaarlis laulukoori, nagu kogudus nõudis.

Juba 1918. aastal esines M. Lüdigi ka mitmel heategevuslikul kontserdil nii Kaarli kirikus kui ka „Estonias“, mille tulu läks Kaarli Gümnaasiumile või koguduse vaeste heaks.

Topman palus tal juhatada ka Estonia Muusika Osakonna koori. Ta kirjutab oma „Mälestustes“, et 1918/1919 töötas EMO kooriga Mihkel Lüdigi, kelle juhatusel tuli ettekandele Schumanni oratoorium

Eesti 1. jalaväepolgu kapell. Esireas vasakult 3. kapellmeister M. Lüdigi, 1917.

„Paradiis ja Peri“ /.../ Arvustus kirjutas sellest ettekandest väga kiitvalt. Lüdigi dirigeeris alati hoogsalt ja haaravalt ning väljendas väga selgelt, mida ta koorilt niihästi tehniliselt kui ka muusikaliselt tahtis. 1919. aastal asus Mihkel Lüdigi organiseerima Tallinna Kõrgemat Muusikakooli, /.../ ning EMO koori hakkasin juhatama jälle mina.²⁶

Lüdigi ise kirjutas, et sõja tõttu oli seal lauljaid vähe ning ta loobus tööst kooriga. Pärast süüdistasid A. Kasemets jt „sõbrad“, et ta on muusikaosakonna „nurja ajanud“. Nüüsi kolm eri vaadet sellele loole. Meeles tuleb pidada, et kestis ju Vabadussõda: 28. november 1918 – 2. veebruar 1920.

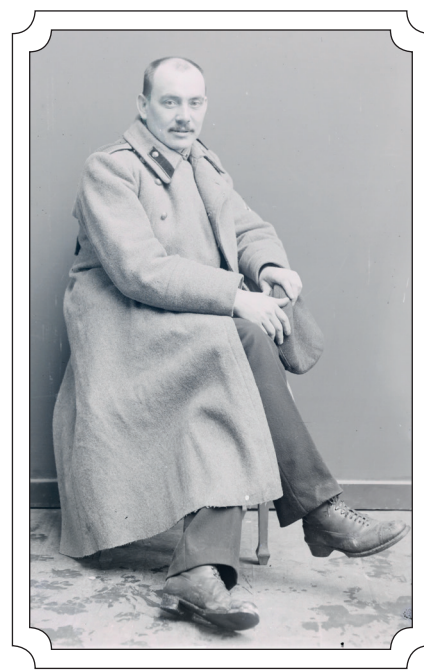
Sel etapil ette kantud suurvormidest kirjutab Topman ka põhjalikumalt.²⁷

Lüdigi juhatas ka orkestrit, peeti suvekontserte. Ta käis maakondades laulupidusid juhatamas, iga kuu korraldati Kõrgema Muusikakooli õpilaskontsert Estonia kontserdisaalis.

1921. aastal andis Estonia sümfooniaorkester kontserdi nädalas, pühapäeviti toimusid nn rahvakont-

²⁶ Topman 1972, 101.

²⁷ Samas, 102.

1. jalaväepolgu orkestrijuht M. Lüdigi, 1917

serdid solistidega, mida juhatas Raimond Kull. Seal esines palju soliste, nende hulgas ka Lüdigi. Artur Kapi juhatusel kanti esmakordselt Eestis ette Beethoveni 9. sümfoonia, ja seda eestikeelse tekstiga! Tallinna hakkasid külastama välissolistid. Lauljate Liit, mis loodi 1921, võttis plaani hakata korraldama laulupidusid iga 5 aasta järel – 7. pidu oli toimunud 1910. aastal ja 8. pidu alles 1923. aastal.

1969. a. ilmunud Lüdigi „Mälestuste“ eessõnas pole Lüdigi Kaarlis töötamisest kirjas ridagi. Torkas silma eessõna autori V. Tordiku arvamus, et Lüdigi on oma osa Tallinna Kõrgema Muusikakooli rajamisel üle hinnanud.

Lüdigi osales Tallinna Kõrgema Muusikakooli rajamisel 1919. aastal ning oli aastani 1923 selle esimene direktor ning oreliklassi õppejõud (1920–1922).

Muusikakooli asutamine

Vajadus kõrgema, rahvusliku muusikakooli avamiseks oli olnud pikemat aega selge, sest olemasolevad muusikakoolid ei suutnud ette valmistada nõutaval professionaalsel tasemel esinejaid. Senine peamine *Alma Mater* – Peterburi – jäi nüüd piiri taha.

Paralleelselt käisid ettevalmistused koolide avamiseks nii Tartus kui Tallinnas. Mihkel Lüdigi esitati kooli loomise komisjoni, kuratooriumisse ja viimaks valiti direktoriks. 10. septembril 1919 kinnitas Haridusministeerium põhikirja ja nimeks sai Tallinna Kõrgem muusikakool. „Estonia“ Selts, kes oli kooli loomise algatanud, jäi juriidiliseks peremeheks. Tööd alustati Estonia kontserdisaali ruumides, polnud eelarvet ega ruume.²⁸

Lüdigi kirjutab, et kuratoorium huvi ei tundnud ja raamatupidajat kohtas ta alles siis, kui suur revisjon toimus. 1920/21 algatati uue maja ehitus, mille üksikasjadest ning raha kokkusaamisest Lüdigi oma raamatus pikemalt kirjutab.

1922. aasta lõpul sõitis Lüdigi Pariisi ja sai seal ka esineda koos abikaasaga.

Samal ajal algatati Lüdigi enda initsiatiivil muusikakoolis suur revisjon, rahaasjad olid lohakil. Lüdigi, olles Juhan Aaviku hinnangul teinud musta töö Muusikakooli asutamisel, astus tagasi ja kooli valiti juhtima Jaan

²⁸ Lüdigi 1969, 136–137.

Tamm (1875–1933).

Tagantjärele võib vaid imestada, kuidas Lüdigil oli nii palju aega, et töötada Kaarlis organistina-koorijuhina ja olla samal ajal täiskohaga rajamisel oleva kooli direktor.

1921. aastal võttis Lüdigi osa ka muusikaäri ja kirjastuse Esto-Muusika asutamisest. Õpilastel nappis noodimaterjali, samuti oli vaja pille jm tarvikuid.

Uue Walckeri oreli ootuses

Lüdigi kirjutab, et Kaarli Normanni „orel oli ajast ja arust“ ning „uue oreli dispositiooni kokkuseadmine usaldati minule“.²⁹ 1920. aasta septembris valitigi ta koos koguduse köstri G. Kasemetsa, õpetajate A. Sommeri (1890–1944) ja Fr. Stockholmi ning hr Wernowiga uue oreli ehituskomisjoni liikmeteks. Abiks tuli ka **Johannes Jürgenson** (Juhan Jürme 1896–1943), kes 1922. aasta aprillist töötas Kaarlis organistina.

Jürme, kes lõpetas 1925. aastal Topmani oreliklassi, oli teeninud raha kinodes pianistina ning töötas kuni 1940. aastani Kaarli koguduse organist-koorijuhina. Ta tegutses edukalt 1920. aastal asutatud Kaarli Lauluseltsiga ning juhatas selle kontserte – lisaks kirikukontsertidele esineti Börsi saalis, Estonia kontserdisaalis, vabaõhukontsertidel, 1926. aasta Nõmme laulupäeval ja 1938. aastal XI üldlaulupeol. Selts tellis temalt ka 1933. aastal ette kantud kantaa-di „Memento Mori“. Ta oli aastatel 1929–1942 muusikaõpetaja Tallinna Linna Tütarlaste Kommertsgümnaasiumis ja Tallinna Poeglaste Kaubanduskoolis ning 1942–1943 Tallinna Konservatooriumi õppejõud.

1922. aastal sagenesid kontserdid uue oreli toetuseks. Kuna projekt oli suurelt ette võetud, siis oreli raha kokkusaamiseks kasutati erinevaid

²⁹ Samas, 161–162.

*Johannes Jürgenson (Juhan Jürme)
(1896–1943)*

viise – tehti korjandusi, võeti laenu, anti välja võlatähti jms. Oli ka neid koguduseliikmeid, kes võlatähes tähendatud summa hiljem kogudusele kinkinud.

Uue oreliga lõppes Kaarlis ka orelitallamise ajastu, orelitallaja Pruuli vabastati ametist 1. augustist 1923.³⁰

1923. aastal valiti Kaarli peorganistik M. Lüdigi kuupalgaga 10000 marka, tema kohustusteks oli orelimäng kiriku kõigil peajumalateenistustel ja kord nädalas oreliõhtul. Johannes Jürgenson jätkas abiorganistina.³¹ Oktoobrist kuulus ta ka oreli ülesseadmise komisjoni ning koos Oskar Merikanto, Artur Kapi ja Aivars Kalninšiga uue oreli vastuvõtmise komisjoni. Samas jätkus kontserttegevust nii organisti kui ka dirigendina.

1923. aastal valiti köstriks ka Ernst Loderud (1890–1962), kes oli õppinud Petrogradi sisemisjoni koolis ja Saksamaal haigete ravimist ning 1920–1922 Tartu Kõrgema muusi-

³⁰ KKA Kaarli koguduse eestseisuse koosolek 7.8.1923.

³¹ KKA Kaarli koguduse eestseisuse koosolek 8.10.1923.

kakooli oreliklassis. Kaarlis töötas ta 1932. aastani.

Seega oli oreli saabumise eel tööl kaks köstrit: Gustav Kasemets ja Ernst Loderaud ning kaks organisti: Mihkel Lüdigi ja Juhan Jürme. Köstri-te osa muusikatöös ja eriti orelimän-gus hakkas aga vähenema. Jõukamad kogudused palkasid muusikatööd te-gema pigem professionaalseid orga-niste-koorijuhte.

1923. aasta 16. detsembril toimus pidulik päev – piiskop Jakob Kukk (1870–1933) õnnistas värskelt re-monditud kiriku ja uue oreli.

„See päev oli kahekordne ammu-gatsetud rõõmupäev Kaarli kogu-dusele. Seisis ju awar ja ilus jumala-koda seni külm, leppides pärast üles-ehitamist palju aega waeselapse osa-ga. Eriti talwel oli temas raske wiibi-da jumalateenistusel ja ametitalitusel. Kontsertisid oli waewaline toime panna wana oreli ja külma tõttu. Et kellasad helistada, selleks pidi kiriku-mees torni minema. Kiriku ümbrus oli lage ja korraldamata. Nüüd kõik need puudused kõrvaldatud. Wäik-semate asjadega sai alatud. Kõige pealt kellalöömine alt sisse seatud, mis kirikumeestele suurt rõõmu sü-nitas. Siis kiriku ümbrus ilustatud ja wiimati selle aasta kewadel koguduse peakoosoleku otsus saawutatud: uus orel muretseda, keskküte ja wõimalust mööda elektriwalgustus sisse seada, topelt aknad ette panna, sei-nad ja lagi üle wärwida, s. t. täielik remont ette wõtta ja meie jumalako-da armsaks ja koduseks teha“. Tööd kirikus algasid juuni lõpul ja nõudsid suurt kulu, nimelt 8 miljoni marga ümber, millest osa weel wõlgu, kuid suur osa juba liikmemaksude, ane-nuste, sisemise laenu ja warem kor-raldatud näiternüükidest tulnud tulu näol on kokku saadud. Uus orel on walmistatud Ludwigsburgis, Wal-keri tehases. Temas on 87 helisejat registrit ja 372 mehaanilist abinõu 5196 wilega. Õhku annawad tema-le 2 elektromootorit. Orel on kõige

suurem Eestis. Pühitsemise päewaks suudeti temas 60 registrit üles seada, lõpulikult walmis saab ta uue aasta algusel. Algupärane on nüüd kiriku keskküte. Käärkambrite all olewas-se keldrisse on asetatud kaks katelt, millede sünnitatud aur laia peidetud torustiku wõrgu ja radiaatorite läbi kirikusse juhitakse nii, et põranda ligidal olew õhk pinkide all ja sein-te ääres ise sooja saades üles poole tõuseb ja nii kogu suurt ruumi soo-jendab. Et väljaspoolt aknate kaudu külm õhk kirikusse ei tungiks, on seestpoolt teised aknad ette pandud. Elektriwalgustuse sisseseade juures tarwitati endisi kroonlühtrid, peale selle weel uusi seinte- ja laelampisid. Altaripilti, mis Õnnistegijat väljasi-ruutatud kätega kujutab, walgustab ainult selleks otstarbeks eriliselt walmista-tud wäikene kiirteheitja. Ümberehitatud on orelikoorig ja kantsel, mille läbi warem räägitud sõna kuulmine on wõimaldatud. Kiriku seintewärwi toon on mahe kollane, lagi pruun, wõlwid rohekashallid, aknad walged. Kogumulje on ülendaw tõsine. Uuen-datud kiriku ja uue oreli pühitsemist toimetab piiskop Kukk kolme koha-liku õpetaja ja linnapraosti abi kaas-tegevusel kell 9. Hommikuse jumala-teenistuse algul saatis koguduse laulu puhkpillide koor, pärast helisesid uue oreli selged ilusad hääled ja kõlas kaunis koorilaul, kell I oli maitserik-kalt loorberite ja lilledega kaunistatud uuestipühitsetud kirikus peajumala-teenistus armulauaga rohkearwuliselt kokkutulnud kogudusel liikmetele. Öhtuse orelikontserdiga lõppes üks kaunimaist päewist Kaarli kogudu-se elus, mille eest ta Jumalale kõige suuremat tänu wõlgneb. Koguduses on weel palju teha. Äädasti tarwis läheb meie koolile uut maja, samuti meie wanadele uut kodu. Ka surnu-aed nõuab korraldust. Kuid kui üles-kutsed kogudusele ka edaspidi sama sooja wastutulekut ning tegewaid käsi ja armastavaid südameid leiawad, kui wiimasel ajal, siis teostuwad kord Ju-

mala aus ja ligemise kasuks ka need lootused.³²

Sama päewa öhtul toimus waimulik kontsert, kus esinesid Eesti Meeste-laulu Seltsi koor, Estonia Seltsi Segakoor, Mihkel Lüdigi, Benno Hansen, August Topman, Artur Kapp ja Rai-mond Bööcke.

„Orelitöödest kandis hra M. Lü-digi ette Bachi „Toccata et Fuga“ d-moll ja Wagneri „Parsifali“ awa-mängu, ilmutades asjatundlikku tõlgitsemist. Wiimane nr. kannatab pisut registrite puudumise all. So-listidena esinesid: R. Bööcke (cello) Bachi, Debussy ja Popperi töödega, pr. M. Lüdigi-Sinkel (sopran) aariaga Mendelssohni oratooriumist „Elias“ ja B. Hansen (bass) Rachmaninowi tööga „Kristus on tõusnud“. Kõik numbrid kanti ette kunstipäraselt ja suure kõlawusega, mida wärwirikas orelisaade veelgi täiendas. Kahe-kordse meestekwarteti poolt esitati hea kooslauluga Schuberti „Püha“ ja Kleini motett. Mootoririkke tõttu jäid lõpust kaks nr. ära, nende hulgas ka M. Lüdigi improviseatsioon. Uuest aastast kawatsetakse Kaarli kirikus paremate jõududega järjekorralist kontserte toime panna, millelde kiri-kumuusika edendamises kahtlemata suur tähtsus olema saab ja uus tõsist huwi pakuvad.“³³

1924. aasta alguses oli kogudusel soov järjekindlalt igal nädalal wai-mulikke kontserte korraldada ja uue oreliga, mis „rikas kõlawärvide poo-lest ning pehme jõuküllase tooniga“, tõsta Kaarli kirik waimuliku muusika arendamise keskkoha, kus M. Lüdigi ettekantavate „helitööde kunstilise väärtuse kindlustab.“ Aasta esimes-tel kuudel esineski Mihkel Lüdigi igal nädalal tasuta oreliohtutel. Korraldati ka teisi kontserte. Vahel piletitega, et oreli raha tagasi teenida.

³² Eesti Kirik, 1.12.1923. *Tallinna Kaarli uuendatud kiriku ja uue oreli pühitse-mine.*

³³ E. W. *Waimulik kontsert Kaarli kirikus.* – Kaja, nr 341, 20.12.1923.

Argentiina Eesti seltsi orkester Buenos Aireses, 1925.

Nii sai alguse Kaarli kirikukontsertide traditsioon, mis kestab muusikaõhtute näol tänaseni.

Lisaks oma koguduse tarbele eelistasid seda pühakoda paljud asutused ja organisatsioonid mitmete tähtpäevade ja jumalateenistuste pidamiseks: Eesti Misjoni Selts ja Tallinna Linnamisjon, skaudid, siseministerium, Punane Rist jpt. Toimusid Vabadussõjas langenute mälestusteenistused jne.³⁴

Mihkel Lüdigi mälestustest saab lugeda, et peale remonti ja uue orelisaamist 1924. aastal kasvas töö maht tunduvalt. „Tuli ette, et kümme tundi vahetpidamata orelit taga istusin, sest igal pühapäeval oli kolm teenistust, nende vaheajal laulatused ja

matused.”³⁵ Lisaks andis ta kontserte ka mujal: Narvas, Jõhvis, Rakveres jne.

Kaarli lauluselts esines 1924. aastal mitmel korral koos erinevate solistidega Kaarli kirikus:

30. märtsil olid kaastegevad tšellist R. Bööcke, vokaalsolist K. Wiitol (bass) ning M. Lüdigi ja Joh. Jürgenson orelil;

18. mail olid kaastegevad mitmed solistid: sopran J. Tobias, bariton A. Arder, J. Waks trompetil, M. Prokofjev oboel, J. Jürgenson ja M. Lüdigi orelil;

26. oktoobril esinesid ka sopran M. Lüdigi-Sinkel, A. Pappmehl wiulil, M. Lüdigi ja Joh. Jürgenson orelil ja wiuliorkester. Kavas: Bach, Mendelssohn, Haydn, Händel, Schubert, Schumann, Botzmann, Melartin,

Kuula, Hermann ja Jürgensoni helitööd.

Viimati nimetatud kontserdi kohta kirjutati ka pikemalt: „Kaarli lauluseltsi segakoor, mis üks suurematest kooridest, on omale ülesandeks teinud edendada ja arendada waimuliku laulu ja muusikat, mis meil üldse nagu unustusse on jäetud. Selles kontserdis kannab koor kaks ilusat, wiisirikast noore koori juhataja ja organisti Joh. Jürgensoni komponeeritud waimuliku teost ette. Mõlemad koorile ja orelile kirjutatud, wiimane aga peale selle veel orkestrile ja kantakse ühes orkestriga üle. Need kaks esimest tööd töötawad noorelt organistilt veelgi töid, seda enam, et just waimuliku ja kirikumuusika rikastamiseks mõtleb Joh. Jürgenson oma jõudu ja andi pühendada. H. Jürgenson on üks esimestest konserwatoor-

³⁴ Ene Pilliroog. *Kaarli kirik ja kogudus*. Tallinn 1997, 58.

³⁵ Lüdigi 1969, 163.

riumi lõpetajatest, prof. Artur Kapp'i kompositsiooni klassist.³⁶

Kuna 1924. aastal ilmnisid uue oreli juures puudujäägid – „oreli elektrimootor ei tööta ja üldse kõlbmata on“ – siis otsustati see tagasi saata.³⁷ Puudujääkidest parema ülevaate saamiseks otustati moodustada vastav komisjon, kuhu valiti organisitid M. Lüdigi ja J. Jürgenson, köstrid Kasemets ja Loderaud, A. Topman, Oleviste organist Seevig ning orelimeister Kriisa.

1925. aastal esinesid Kaarlis olukorrad, kus Lüdigi ega Jürgenson ei ole ilmunud oreli mängima ja koguduse köstrid on neid pidanud asendamata.³⁸ Mõlemal oli küll juhtunu kohta oma seletus, aga küllap väsimus oli suur, tänases kõnepruugis võib arvata, et Lüdigi võis olla „läbi põlenud“...

Oma mälestustes kirjutas Lüdigi, et soovis end aastaks vabaks võtta, kuna polnud üldse puhkust saanud ja sõita Argentiinasse. Enda asendajaks palus ta aastaks Artur Kapi, kes juhatus protokollide järgi 1926. aastal palus end sellest vabastada, sest Lüdigi jäi pikemaks kui lubatud aasta. Tööle jäid Juhan Jürme, kes võttis üle Lüdigi kohustused ning Ernst Loderaud ja Gustav Kasemets.

1925–1928 tegutses Mihkel Lüdigi koorijuhhi ja pianistina Buenos Aireses. Kaugel maal õnne otsijaid oli teisigi ja enamus muidugi pettus. Lüdigi lõi sidemed kohaliku saksa seltsieluga ja eestlastega ning lõpuks organiseeris isegi Beethoveni 9. sümfoonia ettekande ja pani kokku vajaliku koori.

Tutvuste arenedes pakuti talle ka Tokio konservatooriumi oreli- ja teooriaõppejõu kohta, kuid puhkuse

saamise võimalus ja koduigatsus jäid peale.

Lüdigi äraolekul edenes Kaarlis muusikaelu omasoodu. Paljud mainekad muusikud soovisid Kaarlis kontserte anda. Esinesid Aino Tamm (1864–1945), Raimond Bööcke, Tallinna Meestelaulu Seltsi koor, Estonia Muusikaosakonna koor, lauluselts „Ilo“, Aleksander Nevski katedraali koor, Paula Brehm, Mathilde Lüdigi-Sinkel, Benno Hansen jpt. Kaarli Lauluselts arenes Juhan Jürme käe all. E. Pilliroog kirjutab, et koguduse õpetajad muretsesid: „Loodagu ometi üks korralik koor, sest ümberringi teised koorid „kõik hästi laulavad!“ Hoitagu ka järjepidevust orelikontsertide alal, mis peale M. Lüdigi äraminekut justkui eikellegi mure oli.“³⁹

1928. aastal kanti IX laulupeo raames Kaarlis ette G. F. Händeli „Messias“, mida juhatas A. Topman. Koorilauljaid olnud 300 ja rõdu pilgeni täis! Samuti olid peaproov ja kaks kontserti puupüsti kuulajaid täis.⁴⁰

Alates 1928. aastast tegutses Lüdigi taas Kaarlis organistina ja juhatas koori. Topman kirjutas oma mälestustes, et oreli alane leivateenistus oli tol ajal väga piiratud ja töö eest tasuti võrdlemisi kehvalt. Töö lauluõpetajana ja koorijuhina oli hädavajalik, samuti võis vaja olla juhendada pillikoore rahvamajades jne.⁴¹

Ka Lüdigi töötas lisaks lauluõpetajana koolides: Poeglaste kommerskoolis, kus töö oli edukas ning sai lisaks koorile kasutada ka puhkpilliorkestrit ning reaalkoolis, kus laulutunde oli vähe ja töökorraldus kehv.⁴²

3. ja 4. detsembril 1930 toimus Tallinnas I kirikumuusika kongress.

Ettekanne oli ka Mihkel Lüdigilt: rahvuslik kirikumuusika (muusikaliste näidetega).

„Nimelt on meie oma rahvamuusika rikas waimulikkude wiiside poolest, mida tuleb vaid kohandada ja kohendada kirikus laulmiseks... Iga uue wiisi puhul „orel jookseb kuiwalt“, rahwas ei oska kaasa laulda. Alles mõne pühapäewa möödudes wiis saab omaseks. Et see läheks kiiremini, Kaarli kiriku organist M. Lüdigi on hakanud korraldama harjutustunde kogudusele: mängib peale jumalateenistusi ja piiblitunde, kui rahwas pole veel kirikust lahkunud, uusi laule: ainult nii saabki neid rahwale omaseks teha, sest paljalt uue laulu harjutamiseks ei tulda kirikusse. Meie heliloojad M. Saar, Kreek jt loonud uusi koraale, mida laulab Kaarli kirikukoor jumalateenistusel neljapäewa õhtul.“⁴³

Konverentsi lõpujumalateenistus peeti Kaarlis, kus esinesid Tallinna kirikute ühendatud koorid organist Jürgensoni juhatusel, kandsid ette juhataja uusi algupäraseid koraale ning kus Kaarli kiriku võimast oreli käsitas helilooja M. Lüdigi meisterlikult.⁴⁴

M. Lüdigi töötas ka kirikulaulude uuendamise ja eestipärasemaks tegemise kallal. Selle töö esimese viljana kanti uus koraal ette 1930. aasta detsembris Kaarli kirikus jumalateenistusel.⁴⁵

1932. aastal palus Lüdigi luba Kaarlis töötada 1. juulini, kuna ees olid veel koguduse laulukoori esinemine I jalaväepolgu 15. aasta juubelil,

Soome Kalliokiriku laulukoori vastuvõtmine Tallinnas ja Jüri vaimuliku muusika päeval esinemine.⁴⁶ Jüri laulupäevast võttis osa 14 segaja puhkpillikoori 400 osavõtjaga. Tal-

³⁶ Päewaleht, nr 288, 24.10.1924.

³⁷ KKA Kaarli kogudus eestseisuse koosolek 8.9.1924.

³⁸ KKA Kaarli kogudus eestseisuse koosolek 14.9.1925.

³⁹ Pilliroog 1997, 59.

⁴⁰ Topman 1972, 111.

⁴¹ Topman 1972, 178.

⁴² Lüdigi 1969, 184.

⁴³ Waba Maa, nr 282, 4.12.1930.

⁴⁴ Eesti Kirik nr ?, 20.12.1930 I Eesti kirikumuusika kongress.

⁴⁵ Päewaleht nr. 350, 23.12.1930 Uus koraal Kaarli kirikus.

⁴⁶ KKA Toimikud I s 5, 5.4.1932.

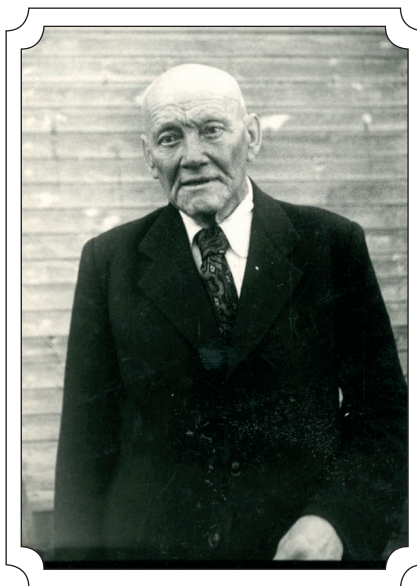
linnast sõitsid kohale Kaarli, Toomkiriku ja Peeteli koguduse koorid ning peale Jüri kooride ka Jõelähtme ja Harju-Jaani koorid, üldjuhiks oli M. Lüdigi.⁴⁷

Lüdigi asus elama Pärnusse. Tema asemele valiti Kaarlisse organistiks Tartu ülikooli koguduse laulukoori juht **Alfred Karafin (Karindi)** (1901–1969), kes oli 1927. aastal lõpetanud Tartu kõrgema muusikakooli ja 1931. aastal Tallinna konservatooriumi eksternina. Tema ülesandeks jäi ka moodustada koguduse kõigi pihtkondade noortest uus suur laulukoor.

Mihkel Lüdigi püüdis taas kohaneda oma noorusest tuttava Pärnuga, aga „Endla“ seltsil enam endisaegset taset polnud ja uue koori loomine oli kohalikes oludes raske.

Ägeda reuma tõttu soovitati tal vaadata elukoht merest kaugemale ning 1934. aastast kuni elu lõpuni elas ja töötas Lüdigi Väandras, kus leidis sooja vastuvõtu ja piisavalt tegevust elu lõpuni nii koolis laulutunde andes kui koori juhatahes ja kontserte korraldades. Rahulikumat elu toetas ka Kultuurkapitalilt saadud pension.

Eesti Muusika Infokeskuse andmetel kirjutas Lüdigi peamiselt *a cappella* koorilaulu, mis on ka tema kõige olulisemad tööd. Umbes 60 koorilaulust on enamik lüürilist laadi, loodus- ja armastusteemalised, parimad neist kujutavad Eestimaa looduse karget ilu („Nõmm“, „Mänd“). Nende kõrval on helilooja sama ainekku väljendanud ka jõulise-emas stiilis („Ühest vaiksest pühast hiiest“, „Mets“, „Põlismetsa järv“). Tuntud „Kiigelaulus“ ja „Vaeslapse-laulus“ on ta kasutanud rahvalaulu intonatsioone ning arendusvõtteid. Tänu Lüdigi praktilisele tööle ise-tegevuslike kollektiivide juures on tema koorilaulud jõukohased ka tagasihoidlikumate võimalustega kooridele. Neid laule iseloomustab homofoonia, harvem imitatsioonilised

Mihkel Lüdigi.
Pärnu Muuseum _ 1069 F 2876:1

või polüfoonilised kujundid, lihtsus ja südamlikkus.

Soololaulude paremiku kuulu-vad tundesoojad laulud „Minu altar“, „Üks pisar veereb“, „Lapsepõlves“. Ka kümme-konnas sümfoonilises teoses pole keerulist harmooniat, ulatuslikum temaatiline arendus on asendatud pidevalt ilmuvate uute episoodidega, ka on järgitud vene muusikaklassikat. Tema tuntumad sümfoonilised teosed on Avamäng-fantaasia nr. 1 (1906) ning sümfooniline poem „Jaaniöö“ (1910).

Peterburi kooli kasvandikuna oli Lüdigi kogenud improviseerija. Ore-lile on kirja pandud teadaolevalt vaid 1946. aastal kirjutatud kolm fuugit.

Lüdigi esimene abikaasa Mathilde Luise sündis Sinkel, kes oli nimekas lauljanna ja 1919–1926 ka konservatooriumi lauluosakonna õppejõud, lahkus Tallinnast 1939. aastal Saksa-maale ja hiljem USA-sse. Nende kaks poega Voldemar Georg Aleksander ja Peeter Paul põgenesid Eestist 1944. aastal ja 1949. aastast elasid koos emaga USA-s.

Peeter Paul Lüdigi oli pianist, organist ja dirigent, kes töötas aastatel 1931–1944 Estonia teatris kontsert-

meistrina ja oli peamiselt operettide dirigent. Sageli saatis ta nii Eesti kui ka välissoliste soolokontsertidel. Peeter Paul Lüdigi oli Buffalos organist, koorijuht ja klaveripedagoog, kuid jõudis juhatada ka New Yorgi Eesti Meeskoori.

Tänapäeval leidub Mihkel Lüdigi järeltulijaid nii Eestis, Ameerikas kui ka Itaalias.

Mihkel Lüdigi teine abikaasa oli alates 1946. aastast Olga sündis Mõtus (1886–1987).

Mälestustes on Lüdigi kirjeldanud enda elu kui juhuste jada, kus üks asi viis teiseni, teine kolmandani. Hea suhtleja ja suhete loojana armastas ta seltskonda, ei jäänud kusagil hätta, leidis kõige lootusetumale olukorrale lahenduse ja haaras – seiklushimuline, nagu ta oli – igast huvitavast võimalusest kinni.⁴⁸

Lüdigi suri 7. mail 1958. aastal Väandras.

Tema mälestus Väandras on tänaseks jäädvustatud tema nimelise muusikakooliga ning ka kontserdisaali loomises, kui piirkonna elu sattus korraldama paljude tänaste kontserdisaalide ehitaja ja renoveerija Aivar Mäe. Kaarlis on Lüdigi mälestus jäädvustatud suurepärase kontsertoreliga, millest on veel paljudel võimalik soetada endale omanimeline või mälestusvile.

Koguduse organist-koorijuht
Piret Aidulo

Artiklis kasutatud materjale on kogunud ka koguduse infojuht Külli Saard, toimetanud Riho ja Külli Saard.

Artikkel on ilmunud ajakirjas Sulane nr 1/78 jõulukuu AD 2023

⁴⁷ Päevaleht nr 163, 18.6.1932.

⁴⁸ Anu Jürisson. *Mihkel Lüdigi – mees, keda võiks tunda rohkem kui iibe laulu järgi.* – Pärnu Postimees 9.5.2020.

MIHKEL LÜDIG

helilooja, koorijuht ja organist, üks konservatooriumi asutajaid

Sündinud: 27.04/09.05.1880 Reiu mõis, Pärnu-Eliisabeti khk

Konfirmeeritud: 1897 Pärnu

Isa: metsavaht Jakob Peter Lüdigi
(14.05.1844 Taali, Tori khk – 01.01.1920 Reiu, Pärnu-Eliisabeti khk)

Em:
Liso Lüdigi sünd Oidermann (01.12.1849 Pärnumaa – 23.04.1890)

Õed-vennad (kokku 17):

- 1 Wilhelmine (24.09.1868 Taali, Pärnumaa)
- 2 Anna Mari (23.11.1869 Taali, Pärnumaa)
- 3 Lena (17.01.1870 Taali, Pärnumaa – 17.01.1870)
- 4 Elise Mathilde (27.12.1871 Taali, Pärnumaa)
- 5 Johann (05.04.1873 Taali, Pärnumaa)
- 6 Leontine (31.05.1875 Taali, Pärnumaa – 26.09.1930 Sindi)

7 Auguste Dorothea (19.08.1877 Taali, Pärnumaa)

8 Lena (24.08.1882 Reiu, Tahkuranna, Pärnumaa)

9 Kai (01.07.1883 Reiu, Tahkuranna, Pärnumaa – 04.01.1891 Reiu, Tahkuranna, Pärnumaa)

10 Karl (19.06.1884 Reiu, Tahkuranna, Pärnumaa – 01.04.1936 Kastna, Pärnumaa)

11 Katrina (Katharina) (25.09.1886 Reiu, Pärnumaa – 19.09.1979)

Poolõed-vennad (ema Ann):

1 Jacob Heinrich (02.09.1893–28.04.1906)

2 Martin Eduard (09.04.1898–25.06.1899)

3 Oskar (02.05.1900)

4 Hilda (31.10.1901 Reiu)

Hariduskäik: Pärnu elementaarkool; klaveri, oreli, harmoonia ja teooriaõpinguid Pärnu Nikolai koguduse organist Max Petersi juures; 1897–1898 Moskva konservatooriumi Ludvigi Bētiņši oreliklass; 1898–1904 Peterburi konservatooriumi Louis Homiliuse oreliklassis, kompositsiooniõpingud Nikolai Rimski-Korsakovi, Nikolai Solovjovi ja Aleksandr Glazunovi klassis ning klaverit Franz von Czerny juures.

Teenistuskäik: Moskva saksa koguduse organist; Moskva konservatooriumi oreliklassi õppejõud; 20. Saj alguses Peterburi kohalike eestlaste muusikaelu korraldaja: juhatas eesti seltside koore, 1904– Jaani kiriku organist; loengute pidamine ja muusikaarvustuste avaldamine; mitmete eesti muusikaürituste initsiaator; 1908 Peterburis esimese eesti muusikast koosneva sümfooniakontserdi (kavas Läte, Kapp, Lemba, Lüdigi) korraldaja, krahv Aleksandr Šeremetjevi sümfooniaorkestri organisti ja pianist ning klaverivabriku “Offenbacher” ekspert.

Mitmete Eesti muusikaürituste algataja ja juht: 1903 Pärnu II laulupäev, 1906 uue “Vanemuise” avamine, 1909 Tartu muusikapäev, 1911 uue Endla avamine, 1910 VII üldlaulupeo sega- ja meeskooride üldjuht.

1904– Venemaal ja Eestis abikaasa sopran Mathilde Lüdigi-Sinkeli klaverisaatja 1912–1913 Moskvas klaverisaatja, 1920ndatel kontserdireisid Saksamaale ja Prantsusmaale. I maailmasõja ajal sõjaväekooride ja puhkpilliorkestrite juht.

1918–1925 ja 1928–1932 Kaarli koguduse organist ja koorijuht, 1918– Nikolai, II reaalkooli ning Lenderi gümnaasiumi lauluõpetaja, 1918–1919 Kaarli gümnaasiumi lauluõpetaja, 1919 osales Tallinna Kõrgema Muusikakooli rajamisel, 1919–1923 Tallinna Kõrgema Muusikakooli esimene direktor, 1920–1922 Tallinna Kõrgema Muusikakooli oreliklassi õppejõud, 1922/23 aastavahetuse kontserdid Pariisis, 1925–1928 koorijuht ja pianist Argentiinas Buenos Aireses (asutas Argentinas Eesti seltsi ja juhatas sealset saksa meeskoori), 1929–1932 õpetas Tallinnas orelimängu, Muusikaäri ja kirjastuse “Esto-Muusika” asutaja, ajakirja “Helikund” asutaja, 1932– Pärnus Endla seltsi laulukoori juhataja, 1934–58 elas ja töötas Väandras.

Helilooming: tuntuim teos koorilaul "Koit" (sõnad Friedrich Kuhlbars), mis esmalt kanti ette autori juhatusel 1923. aasta laulupeol ning mida tänapäeval esitatakse iga üldlaulupeo algul pärast hümnit, laulu viimaste taktide ("... taevasse tõusku me lootuse loit") ajal süüdatakse peotuli.

Umbes 60 koorilaulu: "Nõmm", "Mänd", "Ühest vaiksest pühast hiiest", "Mets", "Põlismetsa järv", "Kiigelaul", "Vaeslapselaul" ...

Soololaulude paremik: "Minu altar", "Üks pisar veereb", "Lapsepõlves".

Kümnekond sümfoonilist teost: 1906 Avamäng-fantaasia nr. 1, 1910 sümfooniline poeem "Jaaniöö".

Instrumentaal-, puhkpilli- ja orelimuusika,

Aumärgid:

1939 Eesti Punase Risti III klassi teenetemärk,

1940 Konservatooriumi auprofessor,

1945 Eesti Heliloojate Liidu liige,

1946 Eesti NSV teenelise kunstitegelane,

1955 ENSV rahvakunstniku aunimetus.

Mihkel Lüdigi nime kannab Vändra muusikakool (alates 1980) ja Pärnus tegutsev meeskoor (alates 1961).

Lüdigi raudkivist monument asub helilooja sünnikohas Vaskräemas,

2020 pühendati Pärnu kesklinnas Lüdigile pink.

Laulatatud: I 01.08.1904 Peterburi Jaani kirik, II abielu sõlmiti 1946

Abikaasa:

1 Mathilde Luise sünd Sinkel (10.03.1876 Kärkla, Hiiumaa – 26.09.1953 Buffalo, New York, USA)

2 Olga sünd Mõtus (1886–1987)

Lapsed:

1 Voldemar Georg Aleksander (23.03/05.04.1905 Sankt Peterburg – 08.05.1979 Jamesburg, New Jersey, USA)

2 Peeter Paul (29.06/11.07.1906 Kärkla, Hiiumaa – 25.04.1983 Williamsville, New York, USA)

Surnud: 07.05.1958 Vändra

Maetud: Vändra Vana kalmistu